

Mødet den 20de November.

Herr Professor L. Müller meddeelte efterfølgende Undersøgelse af nogle græske Mynter med et Bogstav eller Monogram til Typ.

De Mynter, som udgjøre Gienstanden for denne Undersøgelse, ere:

1. Æ. 3. Λ R. Λ i en fordybet Quadrat. I det kongl. Myntcabinet. Vægt 6 Gr.¹⁾
2. Æ. 2½. Samme Adv. og R. I Thorvaldsens Museum.
3. Æ. 3. Λ af en anden Form. R. Samme Bogstav. I samme Museum. Vægt 4,6 Gr. (Overfladen angreben.)
4. Æ. 4. Athenas Hoved. R. Λ Ved Siden, et lille Kar. I det kongl. Myntcabinet. Vægt 5,6 Gr.
5. Æ. 2. Et Oxehoved, med det ene Horn nedadbøiet. R. Λ . I samme Cabinet. Vægt 1,4 Gr.
6. Æ. 3. En Ørn, staaende med Vingerne hævede. R. Σ . I det britiske Museum og flere Samlinger.
7. Æ. 4. Athenas Hoved. R. P. I det kongl. Myntcabinet. Vægt 6 Gr.
8. Æ. 5½. Athenas Hoved. R. Y i en fordybet Quadrat med afrundede Hjørner. I det britiske Museum.
9. Æ. 6. Samme Hoved. R. Ω i en lignende Quadrat. I samme Museum.

¹⁾ Vægten er angiven i franske Grammer. Tallene paa den vedføjede Tavle svare til Numerne i Texten.

10. Æ. 6. Samme Hoved. R. Γ i en lignende Quadrat. I samme Museum.
11. Æ. $5\frac{1}{2}$. Samme Hoved. R. M i en lignende Quadrat. I Museum Hunter, tab. 68, fig. 17.
12. R. $2\frac{1}{2}$. Overdelen af en Tyr med Menneskehoved. R. F i en fordybet Quadrat. I det britiske Museum.
13. R. 1. Samme Adv. og R. I Fortegnelsen over Welzl v. Wellenheims Samling Nr 4269.
14. Æ. $2\frac{1}{2}$. En Vase. R. Φ . I det kongl. Myntcabinet og flere Samlinger. Vægt 2,2 Gr.

Af disse Mynter ere Nr 2 og 3 udgivne i min Beskrivelse af de antike Mynter i Thorvaldsens Museum; Nr 1, 4, 5, 7, 8 og 10 have ikke forhen været bekendtgjorte; de øvrige have ikke været rigtigt bestemte. Da de ikke indeholde nogen anden Indskrift end et Bogstav eller Monogram, da Typerne ikke afgørende henvise til visse Byer eller Folk, og da Fundstederne ikke ere bekendte, er det forbundet med Vanskelighed at bestemme, hvor disse Mynter ere prægede, eller for Bestemmelsen af samme at fremsætte Grunde, der maatte ansees for fyldestgjørende.

Det Charakteristiske ved de anførte Mynter er, at et stort Bogstav eller Monogram er anbragt som Typ istedetfor et Billede. Af saadanne Mynter gives der et betydeligt Antal, hvis Prægesteder allerede ere tilstrækkeligt bekendte, og paa hvilke Bogstavet eller Monogrammet er Begyndelsen af Folkets eller Stadens Navn. At tilveiebringe en Oversigt over disse, er det første Skridt, der maa gjøres, for at bestemme dem, hvis Hensførelse er usikker; det vil da vise sig, om Mynter af dette Slags ere prægede rundt omkring, hvor græske Folk boede, eller om de ikkun ere udgaaede fra visse Lande; hvis dette sidste skulde findes at være Tilfældet, vilde derved erholdes en vigtig Veiledning til Classificationen af de uvisse.

De fleste af de allerede bestemte Mynter af denne Art høre

til Peloponnes. Her prægede, som bekendt, to af de større og to af de mindre Folkestammer saadanne Mynter, nemlig Argiverne med et **A**, Arkaderne med **APK** i Monogram, Sicyonierne med et **Σ** og Phliasierne med et **Φ**²⁾ til Typ. De ere almindelige, baade af Sølv og af Kobber, af forskiellig Størrelse og fra meget forskiellig Tid; endeel af Sølvmynterne maae ifølge Fabriken, Kunststilen og Bogstavernes Form idetmindste være fra den 1ste Halvdeel af det 5te Aarh., medens andre synes at gaae ned til det 2det Aarh. f. Chr. Der var ogsaa endeel enkelte Byer i Argolis og Arkadien, der prægede tilsvarende Mynter med deres eget Bogstav eller Monogram. Der haves saaledes Mynter af Sølv og Kobber med Solgudens Hoved paa Adv. og Monogrammet **ΚΙ** eller **HK** paa R., som maae være fra Kleone, da man paa andre Mynter med samme Advers finder Navnet fuldstændigere angivet.³⁾ Til Epidaurus hører formodentlig en Sølvmynt, der paa Adv. har en Delphin, paa R. et stort **E**.⁴⁾ To andre Mynter, der ikke have andet

2) Disse Mynter ere ofte urigtigt anførte under Phocis eller Phæstus paa Kreta.

3) En Kobbermynt med det første Monogram er udgivet af Cadalvene (Recueil p. 199, pl. III, 6) og af Prokesch v. Osten (Denkschr. der Wien. Acad. V, 1854, S. 276-277). Den sidste Forf. har henført denne Mynt saavel som en anden med samme Adv. og **KAH** i en Krands paa R. til Klitor i Arkadien, fordi de ere fundne der; men det er rimeligt, at de dog ere fra Kleone, fordi der haves Sølvmynter med samme Hoved paa Adv., som paa R. (med en stangende Tyr) have ikke alene Indskriften **KAH** (Mionn. S. IV p. 257 n° 135), men ogsaa **KAH-NAIΩ-** (Leake Num. Hell. Eur. Gr. p. 135 Kleone n° 1); paa Mynter fra Klitor er Navnet skrevet **KAEIT** (Leake a. St.). Det andet af de ovenanførte Monogrammer findes paa en Sølvmynt udg. af Leake (a. St. Kleone n° 2) og paa en Kobbermynt udg. af Millingen (Recueil pl. III, 12 p. 57, hvor Hovedet er anset for Ceres's) og af Dumersan (Cab. Allier de Hauteroche, pl. VII, 9, p. 57). De to sidste Numismatikere have læst Monogrammet **KH** og henført Mynten til Cerinthus paa Eubœa; men dens Overeensstemmelse med de foregaaende viser, at den hører til Kleone.

4) Sestini Med. gr. di piu Musei (1828) p. 93 tab. XII, 17.

Præg paa **Ὶ**. end **E**, nemlig en af Sølv med et mandligt Hoved paa Adv. og en af Kobber med et Løvehoved paa Adv., ere efter Rimelighed enten fra Epidaurus eller fra Heræa i Arkadien.⁵⁾ Denne sidste Stad prægede Sølvmynter, som paa Adv. havde Artemis's Hoved, paa **Ὶ**. et stort **E**, eller paa Adv. Athenas Hoved, paa **Ὶ**. **E** 3 Gange gientaget; **HPA**, der er tilføiet med smaa Bogstaver, viser, at de høre til Heræa.⁶⁾ Fra Mantinea har man Sølvmynter med et Agern paa Adv. og et stort **M** paa **Ὶ**., under hvilket paa een læses **MAN** med smaa Bogstaver⁷⁾; en Sølvmynt og en Kobbermynt med Athenas Hoved paa Adv. og et enestaaende **M** paa **Ὶ**. maae ogsaa tillægges Mantinea, med mindre man vil foretrække Sicyon, da **M** ogsaa kan læses **Σ**.⁸⁾ Der er en archaisk Sølvmynt, med en staaende Herakles paa Adv., som paa **Ὶ**. har et stort **Π** og omkring dette **ΠAR** retrogradt med smaa Bogstaver⁹⁾; denne er, ifølge sin Overeensstemmelse med de foregaaende, formodentlig fra

-
- 5) Sølvmynten findes i Prokesch's Samling, see Archäol. Zeit. 1843, S. 150 Nr 28. Kobbermynten er i Thorvaldsens Museum, see min Beskr. I, B, Nr 18 S. 50, Tavle I. **E** er paa utvivlsomme Mynter fra Epidaurus brugt til at udtrykke Stadens Navn (see Sestini Descr. n. vet. p. 215 o. a. St.). Den først nævnte Mynt med Delphinen kan kun høre til Epidaurus, der var en Søstad, ikke til Heræa, der laae inde i Landet.
- 6) Disse Mynter findes i det britiske Museum. Jvfr Leake Num. Hell. Eur. Gr. p. 55 og Brøndsted Voy. en Gr. II p. 307-8, pl. LII, 1. Archaiske Mynter fra Heræa med Indskriften **EP** eller **EPA** (retrogradt) alene paa **Ὶ**. ere udgivne i Mus. Payne Knight p. 10-11 og af Leake a. St. p. 54.
- 7) Flere Exemplarer i det britiske Museum; jvfr Mus. Payne Knight p. 11 A, 1-2 og Leake Num. Hellen. Eur. Gr. p. 69.
- 8) Sølvmynten er i Thorvaldsens Museum (Beskr. I, B, Nr 120, Tavle I), Kobbermynten i det britiske Museum (udg. i P. Knights Mus. p. 14, E, 1 under Sicyon). Athenas Hoved forekommer ellers ikke paa Sicyons autonome Mynter, hvorimod det er fremherskende paa Mantineas; men man kunde ogsaa vente at finde Typer laante fra Athena paa Mynter fra Sicyon, da denne Gudinde ifølge Pausanias (II, 11, 1) i Sicyon havde et Tempel, der i Størrelse og Pragt overgik alle de andre i Staden.
- 9) Kat. over Welzl v. Wellenheims Samling Nr 4341 under Pylus.

Parrhasia i det sydvestlige Arkadien. Til Klitor hører rimelig en i denne By funden archaisk Sølvmynt, der har et Hestehoved paa Adv. og et **K** paa **R.**¹⁰⁾, og til Tegea en Kobbermynt, der paa Adv. har Athenas Hoved og paa **R.** et Monogram sammensat af **TE.**¹¹⁾ Det er ikke blot paa **R.**, at man træffer et Bogstav eller et Monogram istedetfor en Typ; der findes ogsaa Mynter fra de anførte Folk, som paa begge Sider ikke have andet Præg; saaledes er der en Kobbermynt fra Sicyon (eller Mantinea) med et enestaaende **Σ** (eller **M**) baade paa Adv. og **R.**¹²⁾, og en anden med **Σ** (eller **M**) alene paa den ene, **A** alene paa den anden Side, som formodentlig er præget af Sicyon (eller Mantinea) og Argos i Forbindelse.¹³⁾

Dernæst har man fra de to Øer ved Peloponnes's nordvestlige Kyst, Cephalaria og Zacynthus, endeel herhenhørende Mynter. Af de fire Byer paa Cephalaria prægede de tre Mynter med Byens Monogram eller Begyndelsesbogstav som Typ paa **R.**, nemlig Kranion med **K** eller **KPA** i Monogram, Pale med **Π** eller **ΠΑ** i Monogram og Proni med **ΠΡ** i Monogram; de ere almindelige og bekiendte. Fra Kranion gives der ogsaa en Kobbermynt med et enestaaende **K** paa begge Sider.¹⁴⁾ En Kobbermynt med en Stjerne paa Adv. og et stort **A** paa **R.** kan ifølge dens Overeensstemmelse med de foregaaende henføres til Asteria¹⁵⁾, der formodentlig var en tæt ved Cephalaria liggende

¹⁰⁾ I Prokesch's Samling, see Archäol. Zeit. VII (1849) Taf. IX, 18, S. 95.

¹¹⁾ Cab. Allier de Hauteroche pl. VI, 20, p. 54; ang. denne Mynts Henførelse til Tegea, see nedenfor under Nr 8-11.

¹²⁾ I det brit. Mus., udg. i P. Knights Mus. p. 15 Sicyon E, 6.

¹³⁾ Cab. Magnoncour n° 295. Til disse Mynter hører ogsaa een, som er udgivet blandt de uviste i Mionn. VI p. 659 n° 331 med **A** paa Adv. og **K** paa **R.**; den kan være slaet af Argos i Forbindelse med Klitor, jvfr Anm. 10.

¹⁴⁾ I det brit. Museum, i Mus. P. Knight p. 21 B, 1 anført under Karystus paa Eubœa; den stemmer i Fabriken aldeles overeens med de øvrige fra Kranion.

¹⁵⁾ Mionn. S. IV p. 204 n° 2.

Ø, som senere kom til at udgiøre en Deel af samme¹⁶⁾. Kobbermynter fra Zacynthus, hvis Advers har Hovedet af Apollo, af Artemis, af Athena, eller en Lyre, frembyde paa R. ikkun et I eller Z¹⁷⁾; andre, som paa Adv. have en Vædder eller et Tyrehoved, paa R. et enestaaende I, ere formodentlig prægede af Zacynthus i Forbindelse med Kranion, da Typerne høre til den sidste By¹⁸⁾. Nogle have paa begge Sider intet andet Præg end Bogstavet I.¹⁹⁾ Brugen af Formen Z viser, at Mynter af dette Slags ere blevne prægede ind i den sidste Halvdeel af det 2det Aarh. f. Chr.

Fremdeles høre herhen enkelte Mynter fra to Byer paa den nordvestlige Kyst af Kreta, altsaa paa den Deel af Øen, der var Peloponnes nærmest, nemlig Phalasarna og Aptera. Fra den første kiendes 2 Kobbermynter med et stort Φ paa R., den ene større med en Trefork paa Adv.²⁰⁾, den anden mindre med en Delphin paa Adv.²¹⁾. Fra den sidste har man en Kobbermynt

¹⁶⁾ Jvfr Forbigers Handb. der alt. Geogr. III S. 1013-14.

¹⁷⁾ Mionn. S. IV p. 197, n° 22, 24 og 26, p. 198 n° 36; Leake Num. Hellen. Ins. Gr. p. 47; fl. St.

¹⁸⁾ Mionn. S. IV, p. 196 n° 20 og p. 197 n° 25. I paa disse Mynter har oftere været anseet for et H (Mionn. S. IV p. 186 n° 26 og 30 efter Bosset), hvorfor de ogsaa have været tillagte Eleerne (Mionn. S. IV p. 180 n° 44 efter Eckhel, Rathgeber i Leitzm. Num. Zeit. IV, 1837, S. 100); men paa Mynter før de romerske Keiseres Periode er Eleernes Navn stedse skrevet med F til Begyndelsesbogstav. Det maatte da antages, at disse Mynter ikke vare slagne i Elis, men i Kranion til Handel paa Elis, og at i Kranion Eleernes Navn kunde være betegnet ved H. At de ere prægede af Zacynthus i Forbindelse med Kranion, lader sig slutte deraf, at paa nogle et lille K (Bosset pl. III, 34) eller KP (Welzls Saml. n° 4288) som Kranions Mærke er anbragt i det store I, ligesom paa een af Kranions Mynter et lille I er føiet til det store K (Bosset pl. III, 36) for at betegne Zacynthus's Deeltagelse i Myntningen. At de smaa Bogstaver ere anbragte i en anden Retning end det store, har formodentlig været Grunden til, at I er blevet anseet for H; men paa de tilsvarende Kobbermynter fra Sicyon er det samme Tilfældet med de smaa Bogstaver, der findes i Midten af Σ.

¹⁹⁾ Jvfr Mionn. S. IV p. 198 n° 37.

²⁰⁾ Sestini Lett. num. Contin. IX p. 15, tab. I, 11, med AA indeni Φ.

med et Hermes-Hoved, paa hvis R. er et Monogram, dannet af Π i **A**, hvorunder med mindre Bogstaver **ΑΠΤ**.²²⁾

Endelig maae til de foregaaende føies enkelte Mynter, som der er Grund til at ansee for prægede i den mellemste Deel af Hellas. Disse ere to Sølvmynter, rimeligt slagne i Kalydon, paa hvis R. der er et stort **F** som Begyndelsesbogstav af de i det sydlige Ætolien boende Æolers Navn²³⁾, og en Kobbermynt med et qvindeligt Hoved paa Adv. og et stort **Λ** paa R., der formodentlig er præget i den bæotiske By Lebadea paa Phocis's Grændse, da den er funden der.²⁴⁾

Det enestaaende Bogstav eller Monogram paa de anførte Mynter maa betragtes som noget andet og mere end Begyndelsen af Folkets eller Stadens Navn, nemlig som et Emblem for samme. Grundene for at opfatte det saaledes ere følgende. Størrelsen af Bogstavet eller Monogrammet, at det er anbragt alene eller saaledes, at hvad der ellers findes paa Mynten træder i et underordnet Forhold til samme, leder allerede til at sætte det i Klasse med de Billeder, der ellers udgiøre Typerne og ikke sielden ere at ansee som Emblemer for Staden eller Folket. Ligesom ved de sædvanlige Mynttyper er der ogsaa her hyppigt tilføiet forskellige smaa (accessoriske) Typer, Navne, Monogrammer eller Bogstaver, saaledes paa Mynterne fra Argolis, Arkadien, Sicyon, Phlasiata, Kranion, Pale, Proni og Zacynthus. Fremdeles er, hvad der især maa bemærkes, Begyndelsen af

²¹⁾ I Prokesch's Samling, s. Archäol. Zeit. 1849, S. 95 Nr 39. Mynten er her tillagt Phæstus; men paa Mynterne fra denne By findes hverken Typer sigtende til Havet eller noget enestaaende Φ (de med et saadant Φ , der findes anførte under Phæstus, høre til Phlius), hvorimod Delphinen slutter sig vel til Treforken, der er Hovedtypen paa Phalarnas øvrige Mynter, og Φ ogsaa findes paa den ovennævnte som Typ paa R.

²²⁾ I det kongl. Myntkabinet, udg. blandt de uvisse i Mionn. VI p. 658 n° 322.

²³⁾ See nærmere nedenfor under Nr 12-13.

²⁴⁾ I Prokesch's Samling, s. Archäol. Zeit. 1843 Taf. IX, 3 og Wien. Acad. Denkschr. 1854 S. 255-56, Taf. II, 54.

Navnet ofte tilføiet med smaa Bogstaver. Saaledes læses der, som allerede anført, paa een af Mynterne fra Heræa **HPA** ved Siden af **E**, paa een fra Mantinea **MAN** under **M**, paa den fra Parrhasia **PAR** omkring **Π**, paa den fra Aptera **ΑΠΤ** under Monogrammet **ΑΠ**²⁵⁾; paa Mynterne fra Pale findes undertiden under det store **Π** tilføiet **ΠΑ** eller **ΠΑΛ**²⁶⁾, og paa Mynterne fra Zacynthus træffer man **ΙΑΚΥ** eller **ΖΑ** indeni **Ι**²⁷⁾. Der- som det store Bogstav eller Monogram her ikke var andet end Begyndelsen af Folkets eller Stadens Navn, vilde ikkun de efterfølgende Bogstaver af dette være tilføiede og ikke Begyndelsen af Navnet være gientagen. Bogstavet **E** findes paa nogle af Heræas Mynter 3 Gange gientaget, saaledes som dette oftere er Tilfældet med andre Emblemer eller Typer²⁸⁾, og her findes **HPA** ligeledes smaat tilføiet.²⁹⁾ Hertil kommer et historisk Vidnesbyrd. Xenophon, i sin Beretning om det Forsøg, som Lacedæmonierne i Forbindelse med Sicyonierne i Aaret 393 gjorde paa at udjage Argiverne af Korinth, fortæller, at da Sicyonierne ved det første Anfald havde grebet Flugten, lod Pasimachos, Anføreren for det spartanske Rytteri, Frivillige af sine Folk tage Sicyonernes Skiolde og med disse rykke frem mod Argiverne, og tilføier derpaa: *da Argiverne saae Sigma'erne paa Skioldene, frygtede de dem ikke som Sicyoniere, og man siger, at Pasimachos da udraabte: »ved Dioskurerne, disse Sigma'er skulle*

²⁵⁾ See ovenf. Anm. 6, 7, 9 og 22.

²⁶⁾ Bosset Méd. de Céphalonie pl. I, 16. Kat. over Welzls Saml. n° 4300.

²⁷⁾ Sestini Mus. Hederv. II p. 123 n° 18. Mus. Hunter tab. LXII, 27.

²⁸⁾ F. Ex. Agernet paa Mynter fra Mantinea (Mionn. S. IV p. 279 n° 41-42), Druerklassen paa en Mynt fra Lokris (Sestini Mus. Hederv. II p. 59 n° 1), Tyrehovedet paa Mynter fra Phocis, det halve bæotiske Skiold paa smaa Mynter fra Theben o. s. v.

²⁹⁾ Een af disse Mynter findes i det britiske Museum; en anden i Stackelbergs Samling er udgiven af Brøndsted Voy. en Grece II p. 307-8 pl. LII, 1; paa denne sidste findes **HPA** ovenover. Brøndsted tilføier den Conjectur, at de 3 **E** muligt skulle forestille Nøglen til en Helligdom i Heræa; men paa Exemplaret i det britiske Museum ere de 3 Bogstaver tydeligt skilte fra hverandre.

bedrage Eder, Argivere!"³⁰⁾ Da det heraf sees, at Sicyonierne, paa hvis Mynter Σ ofte er anbragt alene, havde dette samme Bogstav til deres nationale Skioldmærke i Krigen, tør vel sluttes, at ogsaa andre af de Folk, paa hvis Mynter Bogstavet eller Monogrammet indtager den samme betydningsfulde Plads, have anvendt det paa lignende Maade. Det er da sandsynligt, at de Folk, der prægede saadanne Mynter, navnlig de, der prægede dem igiennem en lang Periode og i stort Antal, have brugt Begyndelsesbogstavet eller Monogrammet af deres Navn som et Emblem, der er blevet anvendt baade til Vaabenmærke og til Mynttyp, og at disse Bogstaver eller Monogrammer maae ansees for virkelige Typer, for et Slags talende Typer (*types parlants*).

Disse Mynter maae ikke sættes i Klasse med (1) de Sølvmynter fra den ældste Periode (før Midten af det 5te Aarh.), der ikke have andet i Fordybningen paa R. end et Bogstav; thi dette kan ikkun betragtes som en Begyndelse til at meddele Bagsiden et Præg og anbringe Navnet paa Folket. Heller ikke maae (2) de meget smaa Mynter regnes hertil, paa hvilke Reversen heelt er optagen af et Bogstav; thi deels høre disse til de nævnte archaiske, deels kunde det lille Rum være en Grund til ikke at udarbejde noget Billede. De omhandlede Mynter maae ogsaa ansees som forskellige fra (3) dem, der paa R. istedetfor en Typ indeholde flere Bogstaver, som ikke danne et Monogram; thi disse kunne naturligviis ikke opfattes som et Emblem. Endelig kunne de heller ikke betragtes som eensartede med (4) de Mynter, der have et Bogstav eller Monogram omgivet af en Krands; thi Krandsen maa i Almindelighed antages for selve Typen eller en Deel af samme, ikke for en blot Indfatning, hvilket blandt andet sees deraf, at man ikke sielden

³⁰⁾ Hell. IV, 4. Οἱ δὲ Ἀργεῖοι ὀρῶντες τὰ σίγματα ἐπὶ τῶν ἀσπίδων, ὡς Σικωνίου οὐδὲν ἐφοβοῦντο. ἐνθα δὴ λέγεται εἰπὼν ὁ Πασίμαχος· Ναὶ τῷ Σιώ, Ἀργεῖοι, φένοσι ὑμῖν τὰ σίγματα ταῦτα.

finder et Magistratsnavn, eller et Bogstav eller Monogram til at betegne et saadant, indeni Krandsen. Mynter af de 3 sidste Slags bleve prægede i de samme Lande som de foregaaende. Saaledes haves der smaa archaiske Sølvmynter fra Argos, Sicyon og Zacynthus med Begyndelsesbogstavet paa R. , fra Thyrea en med A paa Adv. og E paa R. ³¹⁾, fra Epidaurus en med E paa Adv. og Γ paa R. ³²⁾; fra Messenien er der Kobbermynter, hvis Præg paa R. er ME ³³⁾; Mynter med Begyndelsesbogstavet eller Monogrammet i en Krands kiendes fra mange Steder, og det af en Krands omgivne Monogram AX var Typen paa det achaiske Forbunds Mynter, der prægedes over hele Peloponnes. Disse Mynter, navnlig de sidste, komme vistnok de ovenfor omhandlede nær; men den Forskiel, der er udhævet, lader sig dog fastholde.

Naar man undersøger de øvrige græske Lande, finder man rundt omkring Mynter af disse 4 forskellige Slags, skjøndt af de 3 sidste ikke saa hyppigt som i de nævnte Landsdele, men neppe nogen svarende til dem, som i Begyndelsen af denne Undersøgelse ere sammenstillede, idetmindste ikke nogen ganske tilsvarende. Jeg har, uagtet al Eftersøgen, hverken i numismatiske Værker og Fortegnelser, eller i de Samlinger, til hvilke jeg har Adgang, truffet andre, om hvilke her kunde være Spørgsmaal, end nogle Kobbermynter, som have en Hielm paa Adv. Een af disse, i Borrells Samling³⁴⁾, har AX i Monogram paa R. , og henførtes af Eieren til Achilleum i Troas, fordi den var funden ved Sigeum i Forbindelse med andre Mynter fra denne Provinds. De andre have K paa R. og forekomme of-

³¹⁾ Annali dell' inst. arch. XI (1839) p. 276.

³²⁾ I det britiske Museum.

³³⁾ Millingen Recueil pl. III, 8 p. 53 (under Methydrium i Arkadien); Prokesch i Archäol. Zeit. 1848 S. 276 (erhvervet i Messene med mange andre messeniske Mynter), Taf. XVIII, 13; Kat. over Welzls Saml. n° 4332.

³⁴⁾ Cat. af H. P. Borrells coll. (1852) n° 151.

tere; de have været tillagte den macedoniske Konge Kassander eller Klazomene³⁵); men de høre formodentlig til Øen Kalymnæ eller til Karystus paa Eubœa.³⁶) Hvad disse Mynter angaaer, maa det bemærkes, at de, skjøndt ikke ganske smaa, dog høre til de mindre, og paa de mindre Myntsorter anbragte man ofte kun en Deel af det, der udgiorde Præget paa de større, ligesom for at antyde den ringere Værdi.³⁷) **K** paa de sidstnævnte Mynter befunder sig i en fordybet Quadrat eller i en af Linier dannet Quadrat (ogsaa i en Cirkel), hvilket tyder paa, at det har samme Oprindelse som det **K**, der findes i den indslaaede Quadrat paa de smaa archaiske Sølvmynter fra det samme Sted. Der er ikke nogensomhelst Grund til at ansee Monogrammet eller Bogstavet paa disse Mynter for et Emblem.³⁸)

³⁵) Jvfr Mionn. S. VI p. 87 n° 42, pl. LI, 9.

³⁶) Hovedet af en Heros med Hielm er, som bekendt, Typen paa Adv. af Kalymnæ's Mynter, og der findes i Prokesch's Samling (udg. i Archäol. Zeit. 1844 Taf XXII, 30, S. 341) en lille archaisk Sølvmynt med en Delphin paa Adv. og **K** paa **R.**, som er funden paa Øen. Men det er et Spørgsmaal, om ikke den sidste hører til Karystus; thi der haves en ganske lignende Sølvmynt med et Herakles-Hoved paa Adv., som rimeligt er fra denne Stad (i det kongl. Myntkabinet og i det brit. Museum, jvfr Num. Chron. VI p. 144), og paa andre af Karystus's Mynter med Navnet fuldstændigere skrevet findes en Tre-fork eller en Delphin (Mionn. S. IV p. 355 n° 28 og p. 356 n° 36).

³⁷) Paa de mindre Myntsorter findes saaledes ofte kun Begyndelsesbogstavet af det Navn, der er fuldstændigere skrevet paa de større, kun Hovedet, et Been eller en Vinge af det Dyr (en Gryph, en Løve, en Hest, en Vædder, en Ørn, en Due), som ere fremstillede i heel Figur paa de større, kun et Hiul af Veddekiørselsvognen, halve Typer af forskiellig Art, o. s. v.

³⁸) Der er en Kobbermynt (Æ. 1) fra Cebrenia i Troas (i det kongl. Myntkabinet, jvfr Num. Chron VI p. 193 n° 5) og en anden (Æ. 1) fra Neontichos i Æolis (Num. Chron. VII p. 49 n° 1) med disse Stæders Monogram paa **R.**; disse, ligesom de smaa Sølvmynter fra Tarent med **T** paa **R.** og fra Heraklea i Lucanien med **H** paa **R.**, maae henføres under Kategorien af dem, paa hvilke Anbringelsen af et Monogram eller Bogstav istedetfor en Typ var foranlediget ved Myntens mindre Størrelse eller Værdi. Iøvrigt handles her ikkun om de af græske Folk prægede Mynter. De støbte Unzer fra Hadria høre

Da det altsaa sees, at Mynter med et stort Bogstav eller Monogram, som der er Grund til at ansee for et Emblem (eller en *talende Typ*), ere blevne prægede paa Peloponnes, idetmindste fra Begyndelsen af det 5te Aarh., igiennem et Tidsrum af 3-4 Aarhundreder, af flere Hovedstammer og endeel enkelte Stæder, i betydeligt Antal og af forskiellig Sort, at fremdeles saadanne Mynter, uden at gaae saa langt tilbage i Tiden, ere blevne prægede i Stæder paa Cephalenia og Zacynthus, paa Kretas Nordvestkyst og sydligt i de mellemste Provindser af Hellas, altsaa i Stæder, med hvilke de peloponnesiske stode i nær Forbindelse, men at der ikke haves tilsvarende Mynter fra andre græske Lande: saa tør man vel heraf uddrage det Resultat, at dette Slags Myntpræg oprindeligt har hiemme paa Peloponnes og derfra er overført til de andre nærboende Folk, men ikke er gaaet videre. Fremdeles, naar det giælder om at bestemme Mynter af dette Slags, hvis Henførelse er usikker, lader der sig af det Anførte udlede: først, at Mynter, som have et Monogram til Typ paa R. og ikke høre til de mindre, overhovedet ere at henføre til Peloponnes, det nordvestlige Kreta og det Mellemste af Hellas; dernæst, at Mynter, paa hvilke smaa Typer, Person-Mærker eller Navne ere føiede til det store Bogstav eller Monogram, saavelsom Mynter, der paa begge Sider ikke have andet Præg end et Bogstav, ere slagne paa Peloponnes. Cephalenia og Zacynthus kunne ikke komme i Betragtning, da der ikke var andre Byer af nogen Betydning paa disse Øer end de, hvis Mynter ere vel bekendte.

ikke herhen, heller ikke den lille Sølvmynt med oskisk Indskrift, der er udgiven i *Revue numismatique* 1844 p. 249 not., eller den med phoenicisk Indskrift, der er udgiven i *Luynes Num. des Satrapies et de la Phénicie* pl. XVI, Incertaines n° 2. — Nogle Mynter fra Grækenland, der have **T** til Typ, skal jeg ved en anden Leilighed omhandle.

1-5. Lacedæmon.

Af disse Mynter, der alle have Bogstavet Λ tilfælles, maae, ifølge det Foregaaende, de 3 første henføres til Peloponnes, fordi de ikke have andet Præg end et stort Bogstav paa begge Sider, ligeledes den 4de, fordi den har en accessorisk Typ føiet til Λ ; Nr 5 er af samme Fabrik som Nr 4, og der er altsaa Grund til at antage, at den er fra samme Prægested som de øvrige. Λ har paa Nr 3, 4 og 5 Benene noget indadbuede og er paa Nr 3 tillige forlænget opad; paa samme Maade har \mathbf{A} som Typ paa de argiviske Mynter og i det arkadiske Monogram sædvanligt Siderne buede, og gaaer tillige paa de ældste argiviske Mynter op i en Streg.

Der var ikke faa Stæder eller Folk paa Peloponnes, hvis Navn havde Λ til første Bogstav; men ved et heldigt Træf er der nyligt udgivet en Mynt, som tillader at indskrænke Undersøgelsen til dem, hvis Navn begyndte med $\Lambda\mathbf{A}$. Marquis de Lagoy har nemlig i *Revue numismatique* for dette Aar (p. 85) givet en Afbildning af en Kobbermynt, der paa Adv. har det samme Oxehoved med det høire Horn nedadvendende som her paa Nr 5 og paa R. $\hat{\nabla}$ istedetfor en Typ. Da et Oxehoved med et saadant Horn ikke findes som Typ paa andre bekiendte Mynter, kan det ikke betvivles, at disse to ere fra samme Prægested. Nr 5 er mindre end den anden og synes at udgiøre det halve af den; det passer vel hertil, at af Indholdet paa R., $\Lambda\mathbf{A}$, kun det Halve, \mathbf{A} , er anbragt (jvfr ovenf. Anm. 37). Der var 4 Byer paa Peloponnes, hvis Navn begyndte med $\Lambda\mathbf{A}$, nemlig: Lasio i Elis, Lapithæum og Las i Lakonien, og Larissa i Achaia. De 2 første vare ubetydelige Pladse, som der ikke er Grund til her at tænke paa. Larissa kunde maaskee komme i Betragtning. Denne By havde ifølge Strabo³⁹) ligget ved Floden Larissos, der adskilte Dymes Distrikt i Achaia fra Buprasion (Buprasis) i

³⁹) Strabo IX p. 440, efter Theopompos.

Elis.⁴⁰⁾ Athena havde formodentlig været dyrket der, da Pausanias endnu omtaler den larissæiske Athenas Tempel ved Floden Larissos⁴¹⁾; det kunde da være denne Gudindes Hoved, der var fremstilt paa Nr 4. Floden Larissos synes tillige at have havt Navnet Buprasios⁴²⁾; med dette kunde Oxehovedet paa Nr 5 staae i een eller anden Forbindelse. Men denne By har formodentlig været af ringe Betydning; den nævnes ellers ikke hos de gamle Forfattere; der var ikke Spor af den tilbage paa Strabos og Pausanias's Tid, og man kiender ikke Mynter fra den. Las ved den lakoniske Bugt var en gammel og anseelig Stad; Athena, med Tilnavnet Asia, havde der et Tempel, hvis Opførelse tillagdes Dioskurerne⁴³⁾; der gives Mynter fra denne Stad, prægede under det romerske Keiserdømme, og iblandt de paa disse fremstille Guddomme er ogsaa Athena⁴⁴⁾. Men den kan dog ikke ansees for Prægestedet, fordi de enkelte Byer i Lakonien ikke sloge egne autonome Mynter; der haves ikkun Keisermynter med lacedæmoniske Byers Navne. Der staaer da kun tilbage at antage, at disse Mynter ere lacedæmoniske Fælles-Mynter og høre til dem, der prægedes af Regieringen i Sparta for hele Landet. Til denne Antagelse passer Alt vel. De lacedæmoniske Mynter have i Almindelighed Indskriften **ΛΑ**, altsaa de samme 2 Bogstaver, som findes paa **Ρ**. af den af Lagoy udgivne Mynt. Der har hidtil ikke været andre lacedæmoniske Mynter bekjendte end med Billed-Typer paa begge Sider; men man kunde vente, ogsaa hos Lacedæmonierne at finde Mynter med Begyndelsen af deres Navn istedetfor en Typ, da saadanne prægedes af deres Naboer, Argiverne, Arkaderne og Messenierne (s. Anm. 33). Alle de Mynter, der have været tillagte Lacedæmon, navnlig Kobbermynterne, tilhøre ifølge Fa-

⁴⁰⁾ Strabo VIII, p. 340, 345, 387 og fl. St.

⁴¹⁾ Pausan. VII, 17.

⁴²⁾ Steph. Byz.; Eustathios ad Iliad. II, 615; Leake Morea II p. 183.

⁴³⁾ Pausan. III, 24.

⁴⁴⁾ Mionn. II p. 228 n° 88.

briken og Kunststilen en forholdsviis sildigere Tid, og ere neppe ældre end det 3die Aarh.; Rækken af de lacedæmoniske Mynter manglede en Begyndelse. Af de foreliggende Mynter vise Nr 1 ved sin Tykkelse og den fordybede Quadrat og Nr 3 ved Formen af Λ , der svarer til Formen af **A** paa de archaiske Sølvmynter fra Argiverne, hen til det 4de eller den sidste Halvdeel af det 5te Aarh.; idet disse to Mynter altsaa maae ansees for ældre end de øvrige lacedæmoniske Kobbermynter, bidrage de til at udfylde et Tidsrum, fra hvilket saadanne savnedes. Endelig passer det aldeles til Antagelsen af disse Mynter for lacedæmoniske, at Athenas Hoved forefindes paa een af dem. Athena var een af Lacedæmoniernes Hovedguddomme; alene i Sparta dyrkedes hun under 6 forskellige Tilnavne og havde ligesaa mange Templer, blandt hvilke det for Athena Chalkioikos udmærkede sig ved sin Pragt og Størrelse⁴⁵); ogsaa findes Gudindens Hoved oftere fremstilt paa de lacedæmoniske Mynter⁴⁶).

Lagoy er af den Mening, at den af ham udgivne Mynt med Tyrehovedet og $\Lambda\Lambda$ er præget i en By af Navnet Larissa ved Ossabierget i Thessalien, hvilket han udleder af Mærkerne paa Mynter fra Philip II og Alexander den Store, som findes paa Tavlerne til det af mig udgivne Værk over disse Kongers Mynter. Der er nemlig endeel Didrachmer fra Philip II og tilsvarende Tetradrachmer fra Alexander, som til Stadmærke have et Bukranium med det ene Horn nedadbøiet og over dette Bogstavet Λ ; den franske Numismatiker anseer dette Λ for Begyndelsesbogstavet af Myntstadens Navn, og idet han holder Bukraniet for et Oxehoved, antager han, at Kobbermynten med $\Lambda\Lambda$ paa **B.** maa være fra samme Sted og altsaa ligesom disse Kongers Mynter være slaæet i en By i den Deel af Grækenland, der hørte til det macedoniske Kongerige; og her finder han ikke nogen By, der passer bedre end en af Navnet Larissa ved Ossa,

45) Pausan. III, 11, 15, 17 og 18.

46) Mionn. II p. 217 n° 10; p. 220 n° 46 og 48; p. 222 n° 64.

da Mynterne fra de to bekendte thessaliske Byer af dette Navn i Henseende til Typerne ikke synes ham at frembyde nogen Overeensstemmelse med den omhandlede. Men de to macedoniske Kongers Mynter lade sig ikke henhøre til denne By, af følgende Grunde. Det over Bukraniet anbragte Λ kan ikke være Begyndelsesbogstavet af Stadens Navn. Det er nemlig ledsaget af **E**, eller af Monogrammer sammensatte af **HΓ** og **ΑΔ**, eller har **T** under sig med **E** tilføiet; Λ forbundet ganske paa samme Maade med de samme Bogstaver og Monogrammer gienfindes i en anden Række af Philips og Alexanders Mynter af samme Sort, der have en Veddeløbsfakkel til Stadmærke.⁴⁷⁾ Denne Overeensstemmelse er saa stor, at den nøder til at forklare Λ paa samme Maade i begge Rækker; dersom altsaa Λ var Begyndelsesbogstavet af Navnet paa den ved Bukraniet betegnede Stad, maatte det ogsaa angive Navnet paa den Stad, hvis Tegn Veddeløbsfaklen er. Paa Grund af dette Bogstav have ogsaa Alexanders Mynter med Veddeløbsfaklen af nogle Numismatikere været henførte til Lampsakus, Lynkus, Lemnos, Larissa; men de høre til Amphipolis, hvilket ogsaa af Andre har været erkiendt og nu neppe længere drages i Tvivl.⁴⁸⁾ Λ kan da ikkun betegne en Øvrighedsperson, og Bukraniet maa enten være et andet Mærke fra Amphipolis (muligt for et andet Myntofficin i denne Stad) eller for en nærliggende By, hvor Myntningen har været underkastet den samme ved Λ betegnede Magistratsperson. Det maa ogsaa bemærkes, at der istedetfor Λ findes et aldeles forskielligt Monogram føiet til Bukraniet⁴⁹⁾, ligesom man træffer mange andre Monogrammer og Bogstaver

⁴⁷⁾ Man sammenligne i Numismatique d'Alexandre Philip II's Didrachmer Nr 54-58 med Sammes Didrachmer Nr 32, 36, 41 og 42, og Alexanders Tetradrachmer Nr 101-103 med Sammes Tetradrachmer Nr 33, 36 og 56-58. Monogrammet paa Philips Mynter Nr 56-57 forekommer vel ikke paa de tilsvarende med Veddeløbsfaklen fra denne Konge, men træffes paa een af de tilsvarende fra Alexander, Nr 58.

⁴⁸⁾ Grundene herfor findes anførte i Numism. d'Alexandre p. 127-132.

⁴⁹⁾ Paa Alexanders Stater Nr 100.

istedetfor Λ forbundne med Veddeløbsfaklen paa Alexanders Mynter, og at T neppe vilde være indskudt imellem Λ og Stadens Mærke, dersom Λ betegnede Stadens Navn. Hvad dernæst Valget af Larissa ved Ossabierget angaaer, er det ikke sandsynligt, at disse i et betydeligt Antal forekommende Guld- og Sølv-Mynter fra Philip og Alexander ere prægede i en ubetydelig By, som denne maa have været; den anføres ikkun i Optællingen hos Strabo⁵⁰⁾ og Stephanus Byz. af de Byer eller Steder, der havde eller havde havt Navnet Larissa, som et $\chi\alpha\rho\iota\omicron\nu\ \acute{\epsilon}\nu\ \tau\tilde{\eta}\ \text{᾽}Οσσ\eta$, men er ellers fuldstændig ubekjendt og har ikke efterladt Spor af sin Tilværelse.⁵¹⁾ Endelig er det ikke et Oxehoved som paa Kobbermynten, men Kraniet af et saadant, det almindelige Offersymbol, der er anbragt som Mærke paa de to macedoniske Kongers Mynter. Lagoy anfører som en Grund til at antage det for Hovedet af en Ox, at det har fremstaaende Øine istedetfor Øienhuler; men man kunde ikke vente at finde de fremstaaende Øienpartier fordybede i Midten paa et Billede, som er saa lille og befinder sig paa Mynter, der i Almindelighed ere plumpt og skiødesløst udførte; desuden træffer man ofte et Bukranium med fremstaaende Øine paa Mynter, der have et saadant til Hovedtyp og ere omhyggeligt udførte⁵²⁾. Det, der er anbragt som Mærke paa de macedoniske Mynter, ender stedse meget tydeligt i en Spids, og, hvad Lagoy har overseet, det er uden Øren. Da det altsaa utvivlsomt er et Bukranium, der findes paa Philips og Alexanders Mynter, medens Typen paa de autonome Mynter er et Oxehoved, og da Λ paa hine maa betegne et Øvrighedsnavn, medens Λ og $\Lambda\Lambda$ paa disse maae be-

50) Strabo IX p. 440.

51) Den franske Numismatiker kunde med mere Grund have henført disse Mynter til den store Stad Larissa i Pelasgiotis, da der fra denne ogsaa haves Mynter med et Tyrehoved (jvfr Revue num. 1844 p. 30), som overhovedet Tyrekamp er en fremherskende Forestilling paa dens Mynter.

52) Til Ex. kunne Afbildningerne tiene i Millingen Anc. coins pl. IV, 13, Cadalvene Recueil pl. III, 1, og Archäol. Zeit. VII (1849) Taf. X, 1.

tegne Navnet paa en Stad eller et Folk, følger heraf, at de tvende Kobbermynter maae læsrives fra al Forbindelse med de macedoniske Kongers Mynter og forklares uden Hensyn til disse.

Hvad det angaaer, at Oxehovedet har det ene Horn nedad-bøiet, mener Lagoy, at man derved har villet betegne, at det var Hovedet af en Ko, fordi denne Difformitet, der ikke tillod at anbringe Aaget, vilde være en væsentlig Feil ved en Arbeids-oxe og ikke vilde kunne taales hos Tyren, der skulde forplante Racen. Jeg troer, at denne Fremstilling kan forklares paa en simplere Maade. Medens man hos det almindelige Hornqvæg ikkun af og til træffer eet af Hornene forvoxet eller nedhængende, er dette mere almindeligt hos de svaghornede Racer, der have løse, stærkt frembøiede eller nedadvendende Horn.⁵³⁾ Saadanne Racer synes i Oldtiden, ifølge de gamle Forf., at have været temmelig udbredte, mere end i nyere Tider. Aristoteles, Ælian og Plinius berette saaledes, at Oxerne i Phrygien, ved Erythræ i Jonien og paa andre Steder havde Hornene bevægelige ligesom Ørene.⁵⁴⁾ Ælian fortæller om Oxerne i Libyen, at de havde Hornene foran Øinene, saa at de ikke kunde see, hvad der var for Fødderne⁵⁵⁾; og om de kariske Oxer siger Plinius, at de vare hæslige af Udseende og havde omvredne Horn⁵⁶⁾. En Oxe, der havde det ene Horn nedadvendt, havde et eget

⁵³⁾ See overhovedet ang. disse Racer: Schreber, Die Säugethiere V. p. 1625-27; Will. Youatt, Cattle, their breeds, management and diseases, p. 181, 196-197 og 282-283.

⁵⁴⁾ Aristot. De part. anim. III, 9, 3: τὰ κέρατα προσπέφυκε μᾶλλον τῷ δέρματι ἢ τῷ ὀστέῳ, διὸ καὶ ἐν Φρυγίᾳ εἰσὶ βόες καὶ ἄλλοθι, οἳ κινῶσι τὰ κέρατα ὡσπερ τὰ ὄτια. Ælian De nat. anim. II, 20: Βόες Ἐρυθραῖοι κινῶσι καὶ κέρατα ὡς ὄτια. Plin. XI, 45: (cornua) mobilia ut aures Phrygiæ armentis.

⁵⁵⁾ Ælian De nat. anim. XVI, 33.

⁵⁶⁾ Plin. VIII, 70: Carici boves in parte Asiæ foedi visu... luxatis cornibus, excellentes in opere narrantur. Jvfr endnu Herod. IV, 29 om Hornqvæget i Skythien, Tacitus Cap. 5 om det i Germanien og Ælian XVI, 33 (efter Aristoteles) om det leuktriske i Bœotien.

Navn, *κίλλιξ*.⁵⁷⁾ Paa de Steder, hvor Racen var af det nævnte Slags og altsaa Oxer med et nedadvendende Horn vare almindelige, var det naturligt, ogsaa at afbilde dem saaledes, og man behøver ikke at lægge nogen særegen Betydning i et saadant Oxehoved eller antage, at man ved samme har villet betegne en Ko, ikke en Tyr eller en Trækoxe. Plinius siger udtrykkeligt om Oxerne med de omvredne Horn, at de vare fortrinlige til Arbeide⁵⁸⁾. Oxehovedet paa disse Mynter finder altsaa sin naturlige Forklaring, naar man antager, at Hornqvæget i Lacedæmon paa den Tid, Mynterne prægedes, har hørt til een af de anførte Racer, ligesom man deraf, at et Bukranium med det ene Horn nedadvendende findes som Tegn for en macedonisk By paa Philips og Alexanders Mynter, og at et tilsvarende Oxehoved er anbragt som Mærke paa nogle af Bruttiernes Mynter, kan drage den Slutning, at der ogsaa fandtes saadant Hornqvæg i visse Egne af Macedonien og Nedreitalien.

6. Orchomenos.

Denne Mynt hører til dem, der oftere have maattet skifte Plads i det numismatiske System. Den blev først henført til Klides, nogle smaa Øer ved Cypern, af Caylus, der antog, at en Nøgle var afbildet paa R. med Allusion til Navnet. Dette blev optaget af Pellerin, Eckhel, Sestini og Mionnet, dog af begge de sidste med Tvivl. Man maatte imidlertid see, at det ikke var en Nøgle, her var fremstillet, men et Monogram. Borrell læste dette XEP og henlagde, paa Grund af giorte Fund, Mynten til Byen Chersonesos paa Kreta.⁵⁹⁾ Duchalais forkastede dette, fordi Mynten i Henseende til Fabriken syntes ham altfor forskiellig fra de kretensiske, og foretrak Chersonesos

57) Hesychius. *Κίλλιξ*: βοῦς, τὸ ἐν κέρασ ἔχων ἀπετραμμένον (διετραμμένον)

58) Anf. St. VIII, 70.

59) Num. Chron. VI p. 141.

taurica, skjøndt han ikke fandt Ørnen paa andre Mynter herfra.⁶⁰⁾ I den nyeste Tid har Leake igien udgivet Mynten under Chersonesos paa Kreta.⁶¹⁾

Ved den indledende Undersøgelse henvises vi til et Prægested i den mellemste eller sydligste Deel af Grækenland. Monogrammet kan ogsaa læses **EPX**; at det bør læses saaledes og opfattes om Orchomenos i Arkadien, skal jeg her søge at vise.

Det kan sluttet af Myntfund, som i den nyere Tid ere giorte, at den arkadiske Stad Orchomenos, ligesom den bæotiske af samme Navn, i den æoliske Dialekt, som ogsaa var den herskende i Arkadien⁶²⁾, har været kaldt Erchomenos; Prokesch v. Osten og Curtius have nemlig i denne By erhvervet endeel forskellige Mynter, som der vare opgravne, med Indskriften **EP**, og blandt Typerne paa disse Mynter findes ogsaa den arkadiske: Pan siddende paa en Klippe.⁶³⁾ Ørnen paa Adv. passer til Arkadien. Zeus var Arkadernes Hovedguddom og hans ældgamle Helligdom Lykaion et Foreningspunkt for de arkadiske Stammer⁶⁴⁾; paa de ældste arkadiske Fællesmynter seer man Zeus udsende Ørnen, og paa dem, der høre til samme Periode som den foreliggende Mynt, med Arkadernes eller Megalopolis's Navn, er Pan, hvis Dyrkelse ved Lykaion var forbunden med Zeus's, fremstilt med Ørnen foran sig; Ørnen staaer paa Pans Knæ med Vingerne hævede til Flugt ganske som paa nærværende Mynt. Zeus's Ørn findes ogsaa som Hovedtyp paa Kobbermynter fra Megalopolis. Et Monogram udgjør Typen paa **R**. baade paa de arkadiske Forbunds-Mynter og paa Mynter fra enkelte Byer paa Peloponnes; nærværende Monogram er dannet af **EPX** paa samme Maade som det achæiske Monogram af **AX**,

⁶⁰⁾ Revue num. 1851 p. 397 f.

⁶¹⁾ Num. Hellen. Ins. Gr. p. 8.

⁶²⁾ Strabo VIII p. 333.

⁶³⁾ Prokesch i Archäol. Zeit. 1849 S. 95, Nr 35 og Wien. Acad. Denkschr. 1854 S. 277. Curtius i Pinders Beiträge S. 182.

⁶⁴⁾ Jvfr Curtius i Pinders Beiträge S. 87 f.

hvilket var det fælles Tegn paa det achæiske Forbunds Mynter, der prægedes over hele Peloponnes paa den Tid, til hvilken denne Mynt synes at høre. I Fabrik og Tykkelse slutter den sig ganske til de ovenfor anførte Kobbermynter fra Sicyon og Mantinea, der have et stort Σ og M til Præg paa begge Sider eller paa \mathcal{R} . Hertil kommer endelig — og dette synes mig afgjørende for denne Mynts Henførelse til Orchomenos i Arkadien — at der paa en anden Mynt, med samme Ørn paa Adv. og samme Monogram istedetfor en Typ paa \mathcal{R} ., endnu læses Indskriften $\Sigma\text{IKY}\Omega$ paa Adv. Sestini har udgivet denne Mynt under Sicyon og foreslaaet at læse Monogrammet $\text{AP}\Gamma\text{E}\text{I}\Omega\text{N}$ ⁶⁵); men da det intet A indeholder, lader det sig ikke opfatte saaledes. Den maa ifølge det Anførte antages at være præget af Sicyon i Forbindelse med Orchomenos, som laae i den nordøstlige Deel af Arkadien ikke fiernt fra Sicyons Distrikt og ved en Hovedvei var forbundet med denne Stad.

Det maa vel indrømmes, at der ogsaa er Grunde, som tale for denne Mynts Henførelse til Chersonesos paa Kreta. Ifølge Borrells Angivelse er den oftere funden der sammen med andre af Stadens Mynter; der haves en Mynt fra Aptaera med et Monogram paa \mathcal{R} ., og en Ørn træffes paa Mynter fra andre kretensiske Byer. Men hertil maa bemærkes: at ifølge den Forbindelse, der fandt Sted imellem Peloponnes og Kreta, kunde der let findes peloponnesiske Mynter i en kretensisk By; at Mynter med et Bogstav eller Monogram til Typ kun haves fra to Byer paa den vestlige Deel af Kreta, men at Chersonesos laae østligt paa Øen, og at den ovenanførte Mynt med Sicyons Navn paa Adv. ikke vel kan antages at være præget af Chersonesos i Forbindelse med Sicyon, der laae saa fiernt fra samme og ved Bugten af et andet Hav.

⁶⁵) Descr. num. vet. p. 196. Denne Mynt findes i Samlingen i Camaldolensernes Kloster paa Øen S. Murano ved Venedig, og er efter Sestinis Angivelse vel conserveret.

7. Rhypes.

Denne Mynt er ifølge det store **P** paa **R.** fra en By, hvis Navn havde dette Begyndelsesbogstav. I den Deel af Grækenland, hvor vi efter det Foregaaende have at søge Prægestedet, var der iblandt de Byer, hvis Navne begyndte med **P**, ikke nogen anden, som her kan komme i Betragtning, end Rhypes (Rhypæ), een af de 12 Stæder, der hørte til det ældre achæiske Forbund⁶⁶). Mynten slutter sig til nogle af de ovenanførte Kobbermynter fra Sicyon (eller Mantinea), Kranium og Zacynthus, som have et lignende Athena-Hoved paa Adv., Stadens Begyndelsesbogstav til Typ paa **R.** og ere af en tilsvarende Fabrik.⁶⁷)

8. Psophis. 9. Olenus. 10. Patræ. 11. Mantinea.

Nr 8 med **Y** paa **R.** og Nr 10 med **Γ** paa **R.** findes blandt de ubestemte Mynter i det britiske Museum.⁶⁸) Nr 9 med **Ω** paa **R.**, der ligeledes er i det britiske Museum, er udgivet i Beskr. af P. Knights Samling som præget i Oropus i Macedonien.⁶⁹) Nr 11 er stukket iblandt de uvisse Mynter i Museum Hunter tab. 68, 17; Bogstavet paa **R.** er i Combes Beskrivelse af Hunters Samling og hos Mionnet⁷⁰) anført som **N**; men det har uden Tvivl været et **M**, da begge de yderste Liniær ere skraae og Afbildningen viser, at Mynten til den ene Side ikke har været udpræget.⁷¹)

⁶⁶) Herod. I, 145; Strabo VIII p. 385; Paus. VII, 6.

⁶⁷) Der har tidligere været tillagt Rhypes i Achaia Mynter; men de ere med Grund tagne fra denne By, for at overføres til Rhyps (Rubi) i Magna Græcia.

⁶⁸) I det mindste vare de i Aaret 1843 i det britiske Museum henlagte blandt de ubestemte, da der af disse blev foretaget et Udvalg til at afstøbes for det kgl. danske Myntkabinet.

⁶⁹) Museum Payne Knight p. 72.

⁷⁰) Mionn. VI p. 659 n° 329 efter Hunter.

⁷¹) Paa en Mynt, der ikke er archaisk, kan Bogstavet **N** ikke have havt en saa skraa Retning. Dersom man dog vil antage det for et **N**,

Disse 4 Mynter, der paa Adv. have det samme Hoved, paa **R.** et stort Bogstav i en firkantet Fordybning og høre til samme Myntsort⁷²⁾, maae sammenholdes med en 5te lignende, der har **Π** paa **R.** og er afbildet paa een af Tavlerne til Allier de Hauteroches Samling (pl. VI, 20). Denne sidste er upaatvileligt fra Tegea, hvilken Stad den ogsaa er tillagt i Dumersans Beskrivelse. Tegnet paa **R.** er af Dumersan saavel som af Mionnet⁷³⁾ anført som **T**; men det er aabenbart et af **TE** sammensat Monogram, og et Athena-Hoved forefindes paa de fleste af Tegeas Mynter. Da de 4 foreliggende Mynter stemme saameget overeens med denne Mynt, kan det ikke drages i Tvivl, at de henhøre til andre Stæder paa Peloponnes. Nr 8 maa da være fra Psophis i Arkadien; der fandtes foruden denne kun een By paa Peloponnes, hvis Navn begyndte med **Ψ**, nemlig Psamathus paa den sydligste Pynt af Lakonien; men det er ovenfor bemærket, at der ikke prægedes særegne autonome Mynter af de lacedæmoniske Byer. Nr 9 kan ikkun være fra Olenus (**Ὀλενος**) paa den nordvestlige Kyst af Achaia, da denne var den eneste By paa Peloponnes, hvis Navn begyndte med **Ω**; den var een af Achæernes 12 gamle Stæder.⁷⁴⁾ Jo færre de græske Byer ere, der have **Ψ** og **Ω** til første Bogstav, desto sandsynligere bliver Henførelsen til disse tvende. Oropus i Macedonien, hvortil Nr 9 er henført af P. Knight, maa have været en ubetydelig By, da den kun er nævnt af Stephanus Byz. Man kunde snarere tænke paa Oropus i Attika; men Mynterne fra denne By⁷⁵⁾ indeholde ikke Typer sigtende til

er der ogsaa Byer i Arkadien, som kunne være betegnede ved samme, nemlig Nasi i Landskabet Klitoria og Nonakris i Orchomenia.

72) N° 8 er vel mindre end de andre; men den er tykkere og synes at være af samme Vægt.

73) Suppl. IV p. 293 n° 13.

74) Herod. I, 145. Polyb. II, 41, 7.

75) Saadanne ere udgivne i Sestini Descr. di med. gr. in piu musei (1828) p. 72, Cadalvene Recueil p. 168 og Num. Chr. VI p. 129.

Athena, og der gives ikke Mynter fra attiske Byer med et stort Bogstav til Typ. Nr 10 og 11 kunde henføres til flere Stæder paa Peloponnes; det ligger nærmest at antage Patræ i Achaia, som var nærvæd Olenus og ligesom denne een af de 12 Stæder, der hørte til det gamle achæiske Forbund, og Mantinea, som laae ikke langt fra Tegea og har efterladt andre Mynter med et stort M til Typ.

At Hovedet paa disse Mynter er qvindeligt, sees af Halsbaandet og det under Hielmen opheftede Baghaar; det maa da antages at forestille Athena. Denne Gudindes Dyrkelse var, ligesom i Tegea, ogsaa i Patræ og Mantinea⁷⁶⁾ den fremherskende, og Typer laante fra samme forefindes saavel paa Mynterne fra disse Stæder som fra Psophis⁷⁷⁾. Da det imidlertid er det samme Athena-Hoved, der gientager sig paa alle disse Mynter, og de iøvrigt ligne hverandre saa meget, er det sandsynligt, at een af dem har tient til Mønster for de andre, og det maa da helst antages, at det er Tegeas Mynt, der er bleven efterpræget. Tegea var, som det synes, den vigtigste af disse 5 Stæder og i den Periode, til hvilken disse Mynter formodentlig henhøre (det 4de eller den sidste Halvdeel af det 5te Aarh.), overhovedet een af de betydeligste paa Peloponnes. Athena med Tilnavnet Alea var Tegeas Hovedguddom og stod tillige i stor Anseelse paa Halvøen. Hendes Helligdom i Tegea var fra gammel Tid et ukrænkeligt Tilflugtssted for alle peloponnesiske Folk⁷⁸⁾. Da den gamle Tempelbygning var brændt, opførtes (i Begyndelsen af det 4de Aarh.) ved Skopas en ny, som i Størrelse og Pragt overgik alle andre Temppler paa Peloponnes⁷⁹⁾, og i Nærheden af samme holdtes Kampege til Gudindens Ære, der kaldtes

⁷⁶⁾ I Patræ dyrkedes Athena Panachais (Paus. VII, 20), i Mantinea Athena Alea (Paus. VIII, 9).

⁷⁷⁾ En autonom Mynt fra Psophis med Athenas Hoved er udg. i Archäol. Zeit. 1849 S. 95 Nr 37.

⁷⁸⁾ Paus. III, 5.

⁷⁹⁾ Paus. VIII, 45-47.

Alaia⁸⁰). Der fandtes ogsaa andre Steder Templer for Athena Alea, saaledes i Mantinea⁸¹), i Alea i det stymphaliske Distrikt⁸²) og i Lakonien⁸³).

Dersom man vil antage, at Prægningen af disse eensartede Mynter er foranlediget ved en politisk Forbindelse, maae de henføres til Perioden efter Slaget ved Leuktra (371), da Spartas Magt var i Aftagen; thi Tegea, der tidligere havde staaet paa spartansk Side, forlod da denne Stats Parti og sluttede sig efter den Tid nærmere sammen med de øvrige Folk paa Peloponnes. Men Grunden til disse Mynters Prægning maa vel nærmest søges i en Handelsforbindelse, der har bestaaet imellem de nævnte Byer, idet een af Hovedveiene igiennem Peloponnes gik fra den argoliske Bugt over Tegea, Mantinea og Psophis til Olenus og Patræ ved den korinthiske Bugt.

Det er i det foregaaende antaget at være Athena Alea, hvis Hoved er fremstilt paa de foreliggende Mynter. Dette behøver en nærmere Forklaring. Der findes paa Tegeas Mynter to forskellige Athena-Hoveder, det ene med en rund Hielm som her (kun med den Afvigelse, at Kindklappen er opslaaet), det andet med en korinthisk Hielm. Foruden Athena Aleas Tempel var der i Tegea et andet for Athena Poliatis, i hvilket Medusas Haar opbevaredes, som skulde beskytte Staden mod fiendtligt Angreb⁸⁴); det er da rimeligt, at det ene Hoved forestiller den første Gudinde, det andet den sidste. Da Athena paa de Mynter, hvor man seer hende give Cepheus eller hans Datter Sterope Medusas Haar, er fremstilt med korinthisk Hielm, skal vel det paa Adv. afbildede Hoved, der bærer samme Hielm, forestille Athena Poliatis, og Hovedet med den runde Hielm maa da ansees for Athena Aleas. Det berømte Billede af denne

⁸⁰) Paus. VIII, 23, jvfr Bœckh C. Inscr. N° 1515.

⁸¹) Paus. VIII, 9.

⁸²) Paus. VIII, 23.

⁸³) Xenoph. Hell. VI, 5, 27. Paus. III, 19.

⁸⁴) Paus. VIII, 47, jvfr Apollod. II, 7, 3.

Gudinde, som var opstilt i hendes Hovedtempel og senere af Augustus blev bragt til Rom, var et gammelt Elfenbeens-Billede, forfærdiget af Eudæos i Begyndelsen af det 5te Aarh.⁸⁵⁾, og maa have været i den ældre Kunststil. Det Athena-Hoved med rund Hielm, som er det sædvanlige paa Tegeas Mynter, bærer imidlertid ikke Spor af denne Stil; det maa altsaa antages at have været en fri Efterligning af det gamle Billede.⁸⁶⁾ Derimod har Athenas Hoved paa den ovenfor anførte tegeatiske Mynt, som synes ældre end de øvrige, en næsten archaisk Ansigtsform (at dømme efter den paa Tavlerne til Fortegnelsen over Alliers Samling givne Afbildning), og paa de Mynter, som vi ovenfor have antaget at være prægede efter samme i de andre Stæder, især paa den fra Olenus, er det af en vis streng Charakter, som minder om den ældre Kunst. Flere Archæologer have meent, at der i Athena Aleas Tempel ogsaa fandtes en Billedstøtte af denne Gudinde, udført af Skopas, som havde bygget Templet⁸⁷⁾; dersom dette havde været Tilfældet, kunde Hovedet paa Tegeas Mynter antages at have været laant fra samme; men af Pausanias's Omtale af Billedstøtterne i dette Tempel maa man udlede, at der i samme ikke har været noget

⁸⁵⁾ Paus. VIII, 46. Man har tidligere uden tilstrækkelig Grund henført Eudæos's Levetid til den 55de Olympiade; Brunn i *Gesch. griech. Künstler* I, S. 98-101 har viist, at han maa antages at have levet omtr. ved den 70de Olympiade.

⁸⁶⁾ Brøndsted (s. *Voy. en Gr. II*, p. 307-8, pl. LII, 2) meente, at Athenas Hoved med rund Hielm, som findes paa Adv. af den Sølvmynt, der har den angribende Heros paa R., var taget af Eudæos's Billedstøtte, og da Hielmen paa dette Hoved syntes ham at være bevinget, sluttede han deraf, at Billedstøtten havde baaret en Hielm med Vingler. Men det er formodentlig den opslaaede Kindklap, der har forekommet Brøndsted at være en Vinge; paa det Exemplar, der findes i det britiske Museum, sees ikke Vingler paa Hielmen, og saadanne ere heller ikke anførte i Mionnets Beskrivelse af denne Mynt (S. IV p. 292 N° 112).

⁸⁷⁾ Gerhard *Prodromus* S. 142, Krause i *Pauly's Real-Encyclop. der cl. Alterth. Wiss.* V, Minerva S. 52, og Walz s. St. VI, Skopas S. 874.

andet Billede af Athena Alea end det gamle, som Eudæos havde forfærdiget.⁸⁸⁾

12-13. Æolis i Ætolien.

Nr 12, i det britiske Museum, er udgivet i Payne Knights Museum (p. 10, D, 13), hvor den er tillagt Elis; Nr 13, der fandtes i Welzls Samling, er ligeledes i Fortegnelsen over denne (N° 4269) anført under Elis. Det æoliske Digamma var, som bekiendt, det gamle Begyndelsesbogstav af Eleernes Navn, som paa alle deres autonome Mynter er skrevet **FAΛEIOI**, sædvanligt forkortet til **FA** og undertiden til **F**. Dionysos's Dyrkelse var den fremherskende i Staden Elis⁸⁹⁾, og det vides, at Guden der blev tilbedet under en Tyrns Skikkelse.⁹⁰⁾ Henførelsen af disse Mynter til Elis kunde da synes at være vel begrundet.

Men disse Mynter maae sammenlignes med to andre Mynter, som ligeledes have Overdelen af en Mennesketyr paa Adv. og et stort **F** paa **Ὶ**., men have længere Indskrifter tilføiede. Den ene, i det franske Kabinet, er udgivet i Mionnets Værk blandt de uvisse Mynter⁹¹⁾; den har paa **Ὶ**. endnu Navnet **KAΛ-ΛIΠOΔA**. Den anden, forhen i Museum Hedervarianum, er først udgivet af Wiczay⁹²⁾, derpaa af Sestini⁹³⁾; den har ogsaa paa Adv. en Indskrift, og paa **Ὶ**. en længere Indskrift end den foregaaende, begge utydelige og ufuldstændige, som ere blevne restituerede af Sestini. Her meddeles under Fig. a **Ὶ**. af Mynten i det franske Kabinet efter Stikket hos Mionnet, under

⁸⁸⁾ Jvfr Koner De rebus Tegeatarum (1843) p. 20 og Brunns Gesch. der griech. Künstler I S. 320.

⁸⁹⁾ Paus. VI, 26.

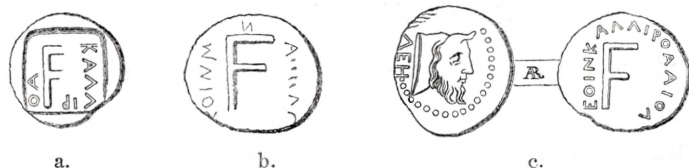
⁹⁰⁾ Plutarch Quæst. gr. 36.

⁹¹⁾ Mionn. VI p. 632 n° 135, pl. LIV, 6.

⁹²⁾ Mus. Hederv. p. 25 n° 594 under Venafrum Campaniæ, og p. 46 n° 1264 under Incerti Italiæ, tab. III, 70.

⁹³⁾ Lett. num. VII (1820) p. 2, tav. I, 1; Class. gener. (1821) p. 44; Mus. Hederv. II (1830) p. 58.

Fig. b R. af Mynten i Mus. Hedervar. efter Stikket hos Wiczay, og under Fig. c begge Sider af samme Mynt med de af Sestini restituerede Indskrifter, som denne har ladet dem afbilde.

Sestini henførte disse Mynter til Kalydon i Ætolien, idet han af et Sted hos Thucydides (III, 102) uddrog, at denne Stad tidligere havde haft Navnet Æolis. Den antagne Indskrift paa Adv. supplerede han: ΑΙΩΛΕΗ, hvilket han ansaae for Navnet paa Staden eller dens Indbyggere; ved Overdelen af Mennesketypen meente han, at Evenus, Guden for den Flod, ved hvilken Staden laae, var fremstilt. Omskriften paa R. læste han ΚΑΛΛΙΡΟΑ ΑΙΩΛΕΙΟΝ og forstod *Kalliroa* om en Øvrigheds-person, der havde dediceret denne Mynt til (eller præget den for) Indbyggerne af Staden Æolis. Det store Bogstav F antog han for eensbetydende med K og for det gamle Begyndelsesbogstav af Navnet Kalydon, idet han henviste til to Mynter fra Cyzikus og Kalcedon, paa hvilke det første Bogstav af Navnet skulde have en lignende Form.

Sestinis Forklaring af denne mærkelige Mynt er siden bleven drøftet af Cavedoni.⁹⁴⁾ Denne Numismatiker har bifaldet Henværelsen til Kalydon eller Æolerne i Ætolien, men tillige gjort opmærksom paa, at F ikke kunde være Begyndelsesbogstavet af Kalydons Navn, men at det var det æoliske Digamma, som findes paa Mynterne fra Elis og Axus, og maatte opfattes som det gamle Begyndelsesbogstav af Æolernes Navn. Med Hensyn til *Kalliroa* har han fremsat den Conjectur, at det var Navnet paa den af Pausanias (VII, 21) omtalte Kilde i Nærheden af Kalydon, og meent, at Indskriften skulde betegne: de ved Kalydons Kilde Kallirhoa boende Æolere.

⁹⁴⁾ Spicil. num. p. 75-77.

Det sees af Wiczays Beskrivelse og Afbildning, at Indskriften paa denne Mynt er meget utydelig. Han troede at see Bogstaverne **FOINAF** og henførte derfor Mynten til Venafrum i Kampanien; af de Bogstaver, der findes paa det af ham givne Stik, er der ikke andre end **OIN** og **A** (det sidste Bogstav af Navnet Kallirhoa), som stemme med Sestinis Læsning. Det bliver da Spørgsmaalet, hvorvidt det er lykkedes Sestini at bringe den oprindelige Indskrift frem.

At der har staaet **KAAΛIPOA** foroven, kan vel ikke be-
 tivles, da den tilsvarende Mynt i det franske Cabinet her tiener
 til Veiledning. **OIN** maa ligeledes have staaet til venstre, da
 disse Bogstaver ere tydelige paa det første Stik og optagne af
 Sestini. Men Læsemaaden **AIOΛEOIN** kan ikke være den rette;
 saavel Sestinis som Cavedonis Forklaring af Indskriften paa **Æ**.
 har altfor meget imod sig til at kunne antages. Det Bogstav,
 som Sestini har anseet for **E**, har paa det af Wiczay meddeelte
 Stik sin Plads lige i Randen af Mynten; der er kun lidet tilbage
 af det, og dette lidet lader snarere formode et **K**. Jeg troer
 derfor, at der til venstre maa læses **KOIN** ∴ **KOINON**, *commune*,
 der oftere bruges til at betegne de af et Folk eller en Pro-
 vinds prægede Fælles-Mynter, og at til høire det forkortede
 Navn paa Folket er anbragt. Hvad nu dette Folk angaaer,
 finder jeg det sandsynligt, at her virkelig har staaet **AIOΛ**, og
 ikke f. Ex. Navnet paa Eleerne **FAΛE** (see ovenfor), og at der
 ved disse Æolere maa tænkes paa et Folk af denne Stamme,
 der har boet i Ætolien, ikke i andre græske Lande. Grun-
 dene herfor ere følgende.

Hovedet af en Mennesketyr er, som bekendt, den fremher-
 skende Typ paa Akarnanernes Mynter til at betegne Flodguden
 Achelous og er navnlig paa Oeniadernes Mynter fremstilt skiæg-
 get ligesom her, men forekommer ikke paa andre Mynter fra
 Grækenland; skiondt ogsaa Dionysos og andre Flodguder kunde

fremstilles saaledes⁹⁵⁾, ligger det altsaa nærmest, at antage dette Hoved for Achelous's og at søge Prægestedet i Oeniadernes Naboskab. Navnet Kallirhoa viser ligeledes hen til denne Egn. Ifølge det mythiske Localsagn var nemlig Kallirhoa en Datter af Achelous og Moder til Akarnan, der grundlagde Akarnanien⁹⁶⁾, og der var, som oven bemærket, nærved Kalydon en Kilde, der bar dette Navn; derimod findes ikke Navnet Kallirhoa i Elis eller de eleiske Myther, ligesaa lidt som paa andre Steder i Grækenland, som her kunde komme i Betragtning⁹⁷⁾. Hvad Æolere i Ætolien angaaer, tyder allerede det mythiske Sagn paa, at endeel af Befolkningen i det Sydlige af Landet hørte til denne Stamme, da Kalydon, Søn af Ætolus og Anlægger af Staden, sagdes at have været formælet med Æolia.⁹⁸⁾ Af det anførte Sted hos Thucydides erfares, at det ætoliske Landskab, i hvilket Stæderne Kalydon og Pleuron laae, altsaa den sydvestlige, til Achelousfloden grændsende Deel af Ætolien, havde havt Navnet Æolis.⁹⁹⁾ Paa et Sted hos Herodot, hvor der er Tale om Ætolien¹⁰⁰⁾, og paa et Sted hos Xenophon, hvor Kalydon siges tidligere at have været ætolisk¹⁰¹⁾, bør, som det synes, i Overeensstemmelse med Thucydids Udsagn ætolisk rettes til æolisk. Hos Theokrit træffer man Ordet æolisk som eensbetydende med kalydonisk.¹⁰²⁾ De foreliggende Mynter synes vel ikke at være

95) Jvfr Streber Ueber den Stier mit dem Menschengesichte i Baier. Acad. Skr. 1835-36.

96) Apollodor III, 7, 5-7. Pausan. VIII, 24.

97) Endnu kun i Athen, hvor Kilden Enneakrunoi ogsaa kaldtes Kallirhoa.

98) Apollodor I, 7, 7.

99) Thucyd. III, 102: *Ἀνεχώρησαν οὐκ ἐπὶ Πελοπόννησον, ἀλλ' ἐς τὴν Αἰολίδα, τὴν νῦν καλουμένην Καλυδῶνα καὶ Πλευρώνα, καὶ ἐς τὰ ταύτη χωρία.* Sestini har af dette Sted udledet, at Staden Kalydon tidligere havde hedt Æolis; men, saavel ifølge Texten som paa Grund af Formen Æolis, maa det forstaaes saaledes, at det er Landskabet, i hvilket begge Stæderne laae, som havde havt dette Navn.

100) Herod. VI, 127, jvfr Wesseling Dissert. p. 192.

101) Xenoph. Hellen. IV, 6, 1. Jvfr Bloomfield Thucydides III, 102 p. 548 not.

102) Theokr. I, 56. Jvfr Hesychius s. v. *Αἰολικὸν θῆμα*.

ældre end det 4de Aarh., medens Thucydids Ord lede til at antage, at Navnet Æolis allerede paa den peloponnesiske Krigs Tid var fortrængt; men der er intet til Hinder for at antage, at den æoliske Befolkning har holdt paa sit gamle nationale Navn, efterat en anden Benævnelse hos de øvrige Grækere var bleven den almindelige, og Stedet hos Theokrit viser, at endnu i det 3die Aarh. Navnet ikke var gaaet af Brug. Endelig passer det æoliske Digamma paa Midten af **R.** vel til det Anførte, naar man med Cavedoni anseer det for det gamle Begyndelsesbogstav af Æolernes Navn¹⁰³), der er anvendt som en Slags talende Typ. Det er vel ikke bekjendt, at Æolerne have havt dette Bogstav i Begyndelsen af deres Navn; men dette er dog temmelig sandsynligt, da der i den æoliske Dialekt fandtes **F** foran mange ogsaa almindelige Ord, som i den fælles græske Dialekt havde en Vokal til første Bogstav¹⁰⁴), og da Eleerne, som ifølge Strabo havde bevaret den æoliske Dialekt¹⁰⁵), ogsaa havde **F** foran den første Vokal i deres Navn.

Der staaer tilbage at forklare Betydningen af **ΚΑΛΛΙΡΟΑ**. Man tør neppe med Sestini antage det for Navnet paa en Øvrighedsperson; Endelsen α brugtes vel i den æoliske Dialekt istedetfor $\eta\varsigma$; men man kiender ikke Mandsnavnet *Καλλιρόης*. Det lader sig heller ikke opfatte om Kilden ved Kalydon; man vilde ikke have anbragt en Kildes Navn, uden at det havde en Fremstilling af Kilden at slutte sig til.¹⁰⁶) Som **ΚΑΛΛΙΡΟΑ** her er anbragt, ligger det nærmest at antage det for Navnet paa

¹⁰³) Det kan ikke, som Sestini meente, være det første Bogstav af Kalydons Navn; *F* er altfor forskielligt fra *K*, og der findes ellers ikke noget Spor af disse 2 Bogstavers Overgang til hinanden.

¹⁰⁴) See Ahrens *De dialectis æolicis* (1839) p. 31 f., p. 169 f. og p. 226.

¹⁰⁵) Strabo VIII p. 333.

¹⁰⁶) Paa en Mynt fra en meget sildigere Periode, præget i Apamea i Phrygien under Keiser Gordian, findes **ΚΑΛΛΙΡΟΗ** som Navnet paa en Kilde; men det er sat ved Siden af Kildens Billede, et Løvehoved med udstrømmende Vand, for nærmere at betegne den. Sestini *Med. gr. di piu musei* (1828) p. 336, pl. XXV, 12.

Myntstaden, og denne er formodentlig Kalydon, der maa have været de æoliske Ætoleres vigtigste Stad. **ΚΑΛΥΔΩΝ** synes at være af samme Etymologi som **ΚΑΛΛΙΡΟΑ**.¹⁰⁷⁾ Det er ikke usandsynligt, at Staden har havt dette Navn af sin Kilde, til hvilken gamle Sagn knyttede sig; saaledes havde Edessa i Mesopotamien tillige Navnet Kallirhoë af en riig derværende Kilde.¹⁰⁸⁾ Det er bekjendt, at mange græske Stæder skiftede Navn eller samtidigt havde flere Navne; undertiden beholdt man det ældre ved Siden af det nyere, undertiden gik det nyere igien af Brug og det ældre blev alene tilbage; det ene Navn blev undertiden benyttet af de Indfødte, det andet af Fremmede.¹⁰⁹⁾ Det kan saaledes antages, at ogsaa Kalydon hos den æoliske Befolkning, muligt kun i en vis Periode, har været kaldt Kallirhoë.

Om Indskriften paa Adversen er det vanskeligt at dømme, da her ingen findes paa Stikket hos Wiczay og Sestini kun læste 3 Bogstaver. **ΛΕΗ**, hvilket Sestini ansaae for Slutningen af **ΑΙΟΛΕΗ**, er neppe rigtigt; der har vel snarere staaet et **Ω** istedetfor **H**, saa at den fuldstændige Indskrift har været **ΑΙΟΛΕΩΝ**.

¹⁰⁷⁾ Nemlig af den forældede Form *ιδος*, Vand (Hesiod., Kallim. Orph. Arg.).

¹⁰⁸⁾ Plin. V, 24: *Edessa, quæ quondam Antiochia dicebatur, Callirhoë a fonte nominata*. Jvfr Steph. Byz. Mannert V, 2, S. 277. Navnet Kallirhoë forekommer ogsaa paa Mynter hørende til Edessa, nemlig med Indskriften **ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΤΩΝ ΕΜΙ ΚΑΛΛΙΡΟΗ**, som rimeligt ere prægede af en i eller ved Edessa grundet Koloni af Antiochiere. Jvfr Buttmann Mythologus I S. 239-245.

¹⁰⁹⁾ Nogle Exempler blandt mange skulle her anføres. I Thessalien forandrede Phlegyæ Navnet til Gyrtion og Ephyra til Krannon. Ægæ i Macedonien havde i ældre Tid hedt Edessa, hvilket Navn senere igien blev optaget. Ænus kaldtes af Thracerne Polymbria. Det ældre Navn for Øen Thera var Kalliste. Naxos havde ikke mindre end 5 Navne, iblandt hvilke Kallipolis (Plin. IV, 22). Chrysaoris, Hekatesia og Idrias synes at have været forskellige Navne for den kariske By, hvilken Antiochus I gav Navnet Stratonicea. Disse Navne-Forandringer bleve især hyppigt foretagne af Kongerne; som bekjendt gave de macedoniske Konger, Lysimachus, de bithyniske, Seleuciderne og Ptolemæerne endeel ældre Stæder Navne efter sig selv eller deres Gemalinder.

Resultatet af det Anførte er altsaa, at disse to Mynter ere prægede i Kallirhoa (eller Kalydon) af de æoliske Byer og Communer i det sydøstlige Ætolien i Fællesskab, og de to Mynter med **F** alene paa **Ὶ**., som nærmest ere Gienstanden for denne Undersøgelse, bør da, ifølge deres Overeensstemmelse med hine, ogsaa henføres til Æolis i Ætolien, ikke til Elis. De ligne i Henseende til Fabrik og Kunststiil de ætoliske Sølvmynter, hvilket Sestini ogsaa har gjort opmærksom paa med Hensyn til den af ham forklarede Mynt.

Vægten af de her omhandlede Mynter er mig ukendt. Nr 12 svarer i Størrelse til de ætoliske Sølvmynter med Hovedet af Ætolia¹¹⁰⁾ og det kalydoniske Vildsviin, og er formodentlig ligesom disse en Triobol af attisk-korinthisk Myntfod¹¹¹⁾; Nr 13 er da vel den tilsvarende Obol.

14. Phocis.

Denne Mynt findes stukken paa Carellis Tavler til Nedreitaliens Mynter under Heraclea i Lucanien, saaledes at Monogrammet paa **Ὶ**. er fremstilt som et Kogger med et Baand (eller en Bue?), og Cavedoni har i Beskrivelsen til disse Tavler forsøgt at begrunde Henførelsen til Heraclea, dog ikke uden at udtrykke sin Tvivl saavel om Rigtigheden af denne som om Nøiagtigheden af Afbildningen.¹¹²⁾ I det britiske Museum findes et Exemplar af denne Mynt iblandt de ubestemte.

Det er øiensynligt et af **ΦΩ** sammensat Monogram, som indeholdes paa **Ὶ**. I det britiske Museum findes der en Kob-

¹¹⁰⁾ Jvfr Paus. X, 18, almindeligt anseet for Heroinen Atalantes.

¹¹¹⁾ Jvfr Boeckh Metrol. Untersuch. S. 97-98.

¹¹²⁾ Carellii Num. Ital. vet. ed. Cavedonius, Tab. CLXIII, 67, p. 89. Paa denne Afbildning findes endnu **ΩΙ** tilføiet. Paa Exemplaret i det kongl. Kabinet er den nederste Deel af **Ὶ**., hvor disse Bogstaver skulde befinde sig, noget angreben, og paa Exemplaret i det britiske Museum, af hvilket der haves en Afstøbning i Kabinettets Samling, er den samme Deel af Mynten noget slidt, saa at det ikke med Sikkerhed lader sig afgjøre, om der her har været nogen Skrift.

bermynt fra Phocis, som paa Adv. har det forfra fremstillede Athenahoved, der er almindeligt paa de phociske Mynter, og paa R. indeni Laurbærkrandsen, istedetfor det sædvanlige Φ eller $\Phi\Omega$, et af disse Bogstaver dannet Monogram, der er det samme som paa nærværende Mynt.¹¹³⁾ Det er da sandsynligt, at den hører til Phocis, uagtet Vasen paa Adv. ikke findes paa andre bekiendte Mynter herfra.

Professor *Steenstrup* meddelte derefter følgende Iagttagelser og Bemærkninger om Hundesteilens Bændelorm *Fasciola intestinalis* Linn. *Schistocephalus solidus* (O. F. M. prod. Z. D. *)

Hundesteilens Bændelorm, der, imod alle andre Bændelormes Natur, ikke lever i selve Tarmkanalen hos Fiskene, men derimod udenfor denne i Bughulen, er paa mange Steder her i Landet en overordentlig hyppig Gjæst saavel hos den større som den mindre Hundesteil (*Gasterosteus aculeatus* L. og *G. pungitius* L.). Paa et saadant Sted vilde et jævnligt Ophold eller Besøg upaatvivlelig snart sætte Naturforskeren istand til at forfølge denne Bændelorms Udvikling, dens Overflytning fra Fiskene i de Fugles Tarmkanal, hvori den findes forplantningsdygtig, og den nye Indvandring af dens Yngel i Fiskene igjen. — De enkelte Besøg, som jeg i senere Aar har gjort paa slige Punkter, hvor Hundesteilene vare stærkt hjemsøgte af denne Orm, have vel langt fra ført mig til nogen sammenhængende Anskuelse om Ormens Historie, men det lykkedes mig dog for endel Aar siden (1847 og 1851), under et flere Ugers Ophold ved en meget lille

¹¹³⁾ Haarwood Sel. num. gr. Tab. V, 8 p. 34. Miom. S. III p. 496 n° 23 (jvfr n° 20).

*) Under Forudsætning af, at virkelig den af *Zoëga* fundne, i *Der Naturforscher XVIII St.* p. 25 not. udførligen beskrevne Bændelorm fremdeles kan ansees for aldeles identisk med Hundesteilenes.